KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kačala

VÝKONNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

REDAKČNÁ RADA

Eugénia Bajzíková, Valéria Betáková, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Ján Matejčík, Ján Oravec, Konštantín Palkovič, Matej Považaj, Jozef Ružička, Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA

884 16 Bratislava, Nálepkova 26

KULTÚRA SLOVA — ROČNÍK 11 — ČÍSLO 1

OBSAH

KAČALA, J.: Kultúra slova na začiatku druhého desaťročia 3
SABOL, J.: O rytme jazykového prejavu 5
ORAVEC, J.: Datívne väzby . . 8
ONDRUŠ, Š.: Slovenské nárečové slová *bosrman* a *grman* 12
HORECKÝ, J.: Desať rokov rubriky Slovenčina naša . . . 17

Rozličnosti

Panenkovou strelou odletela nervozita? Š. Peciar . . . 19
Z jazyka Včielky. V. Betáková 21
Bratia Svojanovskovci. J. Jacko 22
Deň pamiatky na zomretých? M. Považaj 23

Správy a posudky

Medzinárodné kolokvium o jazykovej kultúre v Libliciach. J. Bosák 25

Spytovali ste sa

Neapol, 6. p. v Neapole alebo v Neapoli? K. Palkovič 30
Upiecť do zlata. E. Smiešková 31
Drôtovňa — drôtovňový. I. Masár 31

KULTÚRA SLOVA

1977

ROČNÍK 11

ČASOPIS PRE JAZYKOVÚ KULTÚRU A TERMINOLÓGIU ● ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU ĽUDOVÍTA ŠTÚRA SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VEDA, VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

Časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu

Orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra
SAV

HLAVNÝ REDAKTOR
PhDr. Ján Kačala, CSc.

VÝKONNÝ REDAKTOR
Matej Považaj

REDAKČNÁ RADA
Doc. PhDr. Eugénia Bajzíková, CSc., doc. PhDr. Valéria Betáková, CSc., PhDr. Gejza Horák, CSc., prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., PhDr. Ján Kačala, CSc., PhDr. Ivan Masár, prof. PhDr. Ján Matejčík, CSc., PhDr. Ján Oravec, DrSc., PhDr. Konštantín Palkovič, Matej Považaj, prof. PhDr. Jozef Ružička, DrSc., člen korešpondent SAV, PhDr. Ján Sabol, PhDr. Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA
884 16 Bratislava, Nálepkova 26

KULTÚRA SLOVA

ROČNÍK 11 — 1977 — ČÍSLO 1

Kultúra slova na začiatku druhého desaťročia

JÁN KAČALA

Časopis *Kultúra slova* vstupuje do druhého desaťročia svojho jestvovania. Možno bez váhania povedať, že desať rokov, ktoré sú za nami, jednoznačne potvrdzuje odôvodnenosť časopisu venovaného teoretickým aj praktickým otázkam jazykovej kultúry. *Kultúra slova* bola dobrým pomocníkom a radcom najmä v redakciách a v školách, pričom pomáhala a radila nielen v konkrétnych prípadoch (keď šlo o výber jazykových prostriedkov z hľadiska jazykovej správnosti, významovej presnosti alebo štýlovej primeranosti), lež aj vo všeobecnejších otázkach spisovného jazyka a jeho rovín, jazykovej kultúry, štýlovej diferenciácie spisovného jazyka a štylistiky a pod. Túto jednotu teoretických a praktických problémov jazykovej kultúry, resp. všeobecnejších aj konkrétnych otázok jazyka a jeho realizácie v jazykových prejavoch pokladáme za dobrú základňu, na ktorej možno ďalej budovať a ktorú možno rozvíjať aj v nasledujúcich ročníkoch.

Otázky spisovného jazyka a jazykovej kultúry v spomínanej teoretickej i praktickej rovine sú u nás spoločensky aj odborne aktuálne, preto im chceme aj v budúcnosti venovať v našom časopise maximálnu pozornosť. O spoločenskej aktuálnosti tejto oblasti jazykovednej činnosti svedčí aj pozornosť, ktorú jej pripisujú naše najvyššie stranícke a štátne orgány. Významný aspekt spoločenskej aktuálnosti práce v okruhu spisovného jazyka a jazykovej kultúry možno vidieť v spoločenských podmienkach, v ktorých funguje a rozvíja sa súčasná

spisovná slovenčina. Sú to podmienky rozvinutej socialistickej spoločnosti a tie kladú vysoké nároky na spisovný jazyk, na jeho vypracovanosť a na plnenie jeho funkcií. Spoločný život Čechov a Slovákov v jednom štáte, integračné tendencie v rámci spoločenstva socialistických krajín, ako aj rýchla výmena informácií a medzinárodná hospodárska, kultúrna a vedecká spolupráca v celosvetovom rozsahu spôsobujú, že slovenčina sa dostáva do kontaktov s mnohými príbuznými aj nepríbuznými jazykmi a že sa často musí vyrovnávať s popudmi, ktoré prichádzajú z iných jazykov. Už sa viac ráz konštatovalo, že súčasná spisovná slovenčina reaguje na tieto popudy pružne a že ich rieši v súlade so svojimi zákonitosťami, ako aj s potrebami intenzívneho medzinárodného dorozumievania a spolunažívania. Spoločné internacionálne prvky sa podporujú najmä vo sfére odborného vyjadrovania a špeciálne v terminológii progresívnych vedných a technických odborov.

Na odbornú aktuálnosť otázok spisovného jazyka a jazykovej kultúry (odborná aktuálnosť je nepochybne tesne spätá so spoločenskou aktuálnosťou) ukazujú napr. aj dve vedecké konferencie s touto tematikou, usporiadané jazykovednými pracoviskami u nás r. 1976: prvá bola v januári v Smoleniciach a odborníci zo SSR i z ČSR riešili na nej teoretické otázky spisovného jazyka v socialistickej spoločnosti, druhá bola v júni v Libliciach, na nej sa odborníci z ČSSR aj z niektorých socialistických krajín sústredili na riešenie teoretických aj praktických otázok jazykovej kultúry v socialistickej spoločnosti. So základnými myšlienkami hlavného referátu, ktorý predniesol na smolenickej konferencii J. Horecký, sa už čitatelia Kultúry slova mohli oboznámiť; v našom časopise plánujeme uverejniť aj výňatky z ďalších referátov. Materiál z obidvoch spomínaných konferencií sa vydá súhrnne v osobitných zborníkoch, ktoré istotne budú značiť významný príspevok do súčasnej diskusie o teórii spisovného jazyka a jazykovej kultúry v socialistickej spoločnosti.

Už z doterajšieho priebehu diskusie sa ukazuje, že pri budovaní novej teórie spisovného jazyka a jazykovej kultúry bude treba väčšmi ako doteraz prizerať na spoločenskú podmienenosť jazyka a jeho mnohotvárnej realizácie v jazykových prejavoch, t. j. na široký okruh problémov spätých so vzťahom jazyka a spoločnosti. Cieľavedomé štúdium a rozpracúvanie tejto tematiky je o to dôležitejšie, že téza o tesnej spätosti jazyka so spoločnosťou, resp. o spoločenskej podmienenosti jazyka predstavuje jednu z axióm marxistickej koncepcie jazyka a jazykovedy.

Časopis *Kultúra slova* sa bude iniciatívne zúčastňovať na budovaní novej teórie spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Táto teória má vychádzať z dôkladného poznania súčasnej jazykovej situácie v našej

spoločnosti a má podávať čo najvernejší obraz o postavení spisovného jazyka a o jeho fungovaní v podmienkach našej súčasnej spoločnosti. Je prirodzené, že tak ako úroveň iných zložiek nášho života, bude sa aj kultúrna úroveň našej spoločnosti neprestajne zvyšovať; to platí aj o jazykovej kultúre ako integrálnej súčasti kultúry vo všeobecnosti. Preto nemožno očakávať, že v rámci novej teórie jazykovej kultúry sa znížia požiadavky na poznanie a ovládanie spisovného jazyka a na úroveň jazykových prejavov. V časopise *Kultúra slova* sme už pri viacerých príležitostiach konštatovali, že v slovenčine vychádzajú v súčasnosti mnohé práce s vynikajúcou jazykovou úrovňou. *Kultúra slova* chce aj ďalej prispievať k tomu, aby sa takéto práce propagovali ako pozitívne jazykové vzory a aby sa celkový trend zvyšovania jazykovej kultúry v našej spoločnosti aj ďalej posilňoval.

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

O rytme jazykového prejavu

JÁN SABOL

Rytmus nie je výlučne jazykový jav; vzniká pohybom prvkov v čase a zmenou tohto pohybu, opiera sa teda o „všeobsiahle" filozofické kategórie.

Rytmus sa najčastejšie definuje ako pravidelné striedanie určitých prvkov v čase. Pravidelné či menej pravidelné striedanie istých jednotiek sa môže vyskytnúť a vyskytuje sa aj v reči. Pravidelnosť je však len jedným — hoci dominantným — pólom podstaty rytmu. Druhým je zmena tejto pravidelnosti, osvieženie a uvoľnenie. Preto sú pre vnímanie čiže percepciu rytmu dôležité miesta zlomov rytmického pohybu, miesta, na ktorých sa pravidelný rytmus narúša, „zadrháva" (Mistrík, 1969, s. 336—338; Sabol, 1969). Zvyčajne — najmä vo viazanom verši — autor na tieto miesta zaraďuje aj významovo dominantné výrazy. Napríklad vo Válkovej básni *Jeseň,* ktorá má výrazný jambický pôdorys, sa po rade vzostupne organizovaných veršových celkov objavuje trochejský verš *letí ponad dvory.* Tento pohybový zlom, náhly rytmický zvrat osviežuje, odautomatizúva rytmické vnímanie a zároveň pripravuje čitateľa na nasledujúci verš *posledná smutná odmocnina vtáka,* zachytávajúci sugestívny obraz jesene, v ktorom sémantiku rozohráva aj vizuálna predstava.

Aby v nás vznikol pocit opakovania, rytmického impulzu, musí sa istý jav opakovať 3—4-krát izochronicky (v rovnakom rozpätí — pozri o tom Moles, 1966, s. 121, 124). Pri pravidelnom a stálom, nezmenenom opakovaní sa istého prvku sa pocit rytmu automatizuje, mŕtvie, zastavuje sa; plne nasýtený, automatizovaný rytmus prestáva prinášať rytmickú informáciu, „uspáva" prijímateľa prejavu (ako jednotvárny pohyb uspáva dieťa pri kolísaní). To je jedna krajnosť rytmu — jeho automatizácia. Druhým pólom je krajné uplatnenie zmeny pohybu — jeho úplné znepravidelnenie: po istej jednotke nasleduje rad nových, rytmicky rôznorodých prvkov. Predstava a pocit rytmu, rytmického impulzu v takom prípade chýba, ide o úplné rozbitie, dezorganizáciu rytmu, pravidelného opakovania sa. Tieto dva protikladné póly však konkrétny rečový prejav spontánne obchádza. Isté je však to, že rytmicky výhodnejšie celky sa budú pohybovať bližšie pri póle úplnej rytmickej organizácie než pri póle rytmickej deštrukcie.

S rytmom reči v prvom rade súvisí sám zvukový charakter jazyka, a najmä jeho prozodických vlastností. Rytmus reči závisí predovšetkým od spôsobu prízvukovania v danom jazyku, od miesta slovného prízvuku. Rečový rytmus vnímame totiž na pozadí distribúcie, rozloženia prízvučných slabík, rytmických vrcholov, „hrotov" rytmu. Elementárnou jednotkou rečového rytmu je teda organizácia dvoch slabík (jednej prízvučnej, druhej neprízvučnej, alebo naopak); tento rytmus máme aj vo fyziologickom východisku nášho ľudského pohybového dotyku s vonkajším svetom: v rytme chôdze a v rytme dýchania. Dá sa povedať, že rytmus reči (rovnako ako napríklad rytmus spevu a hudby) nie je sám, má svoje východiskové rytmické situácie vo fyziologicko-anatomickom ustrojení človeka a v jeho pracovnej činnosti. Tu nech znova prehovorí básnik. V. V. Majakovskij o svojom „komponovaní "rytmu uvádza: *„Prechádzam sa, rozhadzujem rukami, šomrem si ešte bez slov a hneď spomaľujem krok, aby som neprekážal šomraniu, hneď rýchlejšie šomrem do taktu s krokmi. Tak sa cibrí a utvára rytmus — základ každej básnickej veci, ktorý sa valí cez ňu hukotom. Z tohto hukotu začne človek postupne lisovať jednotlivé slová ... Odkiaľ prichádza tento základný hukot-rytmus, je neznáme. Pre mňa je to každé opakovanie zvuku vo mne, huku, kolísania alebo aj vôbec opakovanie každého javu, do ktorého vnášam zvuk."* (1951, s. 43—45).

V reči je rytmus všadeprítomný; v niektorých textoch sa však výrazne prediera do popredia, v iných je v pozadí, pritlmený a náznakový. Primárne vyviera z pohybu od slabiky k taktu (takt je zvuková, fonetická jednotka skladajúca sa z jednej prízvučnej a jednej, resp. viacerých neprízvučných slabík; dolnou hranicou taktu je jednoslabičné prízvučné slovo), sekundárne je daný pohybom od taktu k ve-

te (Sabol, 1972, s. 99). Prvý typ rytmického prúdu sa ohláša vo viazaných veršoch a vo voľných veršoch blízkych týmto textom, druhý charakterizuje voľné verše, ktoré sú bližšie k próze, a prozaické texty. Cez pohyb od taktu k vete sa zároveň dajú charakterizovať ostatné štylisticky diferencované texty spisovného jazyka. Treba však poznamenať, že prvý aj druhý rytmický pohyb pokrýva všetky texty, len sa v nich mení vzájomná hierarchia obidvoch rytmických prúdov. Tento typ jazykového rytmu — ktorý je daný v jednom aj v druhom prípade rozložením prízvučných a neprízvučných slabík utvárajúcich takty — možno hodnotiť ako prozodický, suprasegmentálny jav, vychádzajúci z časovej modulácie hlasu, úzko spolupracujúci s prvkami danými silovou úpravou artikulačného prúdu a prejavujúci sa ako štylizujúci činiteľ. Rytmus v jazykovom texte, v rečovom prejave si však možno predstaviť aj v rozložení vyšších jednotiek: viet, súvetí, odsekov, ale aj v makrokompozícii (Sabol, 1975, s. 382—383).

S rytmom reči úzko súvisí aj používanie osobitných, rytmicky veľmi citlivých slov, tzv. enklitík a proklitík (podrobnejšie pozri Mistrík, 1966).

Z doteraz povedaného vyplýva jednoznačný — a hádam na prvý pohľad aj prekvapujúci — záver, že svoj rytmus má aj bežná reč, každodenné hovorené slovo. Má na to aj východiskové predpoklady — vysokú frekvenciu jednoslabičných slov (čím je v texte nižšia priemerná slabiková dĺžka slova, tým sa v ňom prejavujú vyššie tendencie k rytmickosti a naopak — porov. Miko, 1963, s. 21; Mistrík, 1966a, s. 120). Už samo usporiadanie slov v bežnej reči — rovnako ako v každom jazykovom texte — nie je náhodné: určuje sa významovo (sémanticky), gramaticky aj rytmicky. Je to jemný rytmový mechanizmus, ktorý ju sprevádza.

Rytmus je vlastnosť reči, ktorá je dakedy zjavná a inokedy skrytá. Spolu s ostatnými prozodickými vlastnosťami však organizuje hovorenú reč nielen ako nástroj komunikácie, dorozumievania, lež aj ako jemne a pôsobivo melodicky, intonačne stmelený a zošľachtený útvar, schopný utriediť, uniesť a percipientovi (prijímateľovi) odovzdať primeranú informáciu.

Filozofická fakulta UPJŠ
Grešova 3, Prešov

LITERATÚRA

MAJAKOVSKIJ, V. V.: Ako robiť verše. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1951. 75 s.

MIKO, F.: Rytmus v próze. In: Literatúra a jazyk. Litteraria. *6.* Red. O. Čepan. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963, s. 5—61.

MISTRÍK, J.: Slovosled a vetosled v slovenčine. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966. 279 s.
MISTRÍK, J.: Dĺžka slova a štylistická štruktúra textu. Jazykovedný časopis, *17,* 1966a, s. 113—120.
MISTRÍK, J.: Štylistika slovenského jazyka. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1969. 424 s.
MOLES, A.: Teorija informacii i estetičeskoje vosprijatije. Moskva, Mir 1966. 351 s.
SABOL, J.: Teória informácie a estetický komunikát. Realita, *1,* 1969, 3, s. 40—44; 4, s. 23—27.
SABOL, J.: O časovej modulácii súvislej reči. Kultúra slova, *6,* 1972, s. 97—100.
SABOL, J.: Sústava suprasegmentálnych javov spisovnej slovenčiny. In: Studia Academica Slovaca. *4.* Prednášky XI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1975, s. 373—393.

Datívne väzby

JÁN ORAVEC

Aby sme miesto datívnych väzieb medzi ostatnými väzbami a ich počet ukázali zreteľnejšie, naznačíme najskorej významové črty datívu, ktorými sa odlišuje od ostatných pádov a ktoré dávajú základ i datívnym predmetovým väzbám.

Najskôr pripomenieme, že datívne predmetové väzby sú zriedkavejšie ako akuzatívne a genitívne a navyše datív vyjadruje iba slabšie, tzv. nepriame predmety. Pokiaľ ide o gramatický podmet vety, ten sa datívom vôbec nedá vyjadriť. Datív môže stáť iba v sémantickej náhrade podmetu, v tzv. logickom podmete typu *„Škoda vám bolo vstávať"*. Už z toho, že datív nevládze vyjadrovať členy, ktoré najtesnejšie súvisia s prísudkom, vidieť, že datív v protiklade k nominatívu, akuzatívu aj genitívu stojí na okraji vety, že je okrajový pád. Svoju okrajovosť dokazuje aj ďalšími vlastnosťami. Po prvé tým, že pri jednom slovese môžu stáť odrazu i dva datívy, napr. *Mne sa to smrti rovná.* (Tajovský), ba aj tri, napr. *Tá ti vám tomu neverí.* (Timrava) — Po druhé tým, že datív môže stáť pri všetkých intenčných typoch slovies, ako ich uviedol E. Pauliny (1943), napr. *Matka nám nesie obed; O minútu nám školník cengá; Idú nám hostia; Brať nám valaši; Raž sa nám zelenie; Dcéra nám nevidí; Brata nám zabilo v hore; Prší nám.* Oproti tomu akuzatív sa dá použiť iba v 1. a 6. type a genitív iba v prvom a treťom type *(Otec nesie dreva; Ide nám hostí).*

Všetky tieto syntaktické vlastnosti sú výsledkom významu datívu. Obyčajne sa význam datívu vymedzuje ako význam druhého predmetu, prípadne ako význam subjektívne zafarbeného predmetu. Do istej miery je to tak, ako ukazujú prípady slovies, kde datív konkuruje s akuzatívom, t. j. s priamym a s neutrálnym predmetom, porov. *načúvať dačo — načúvať dačomu.* Takéto vymedzenie by však bolo úzke, lebo väčšinu datívov netvoria predmetové datívy, ale tzv. voľné datívy, t. j. príslovkové určenia prospechu, zreteľa, účelu. Aj väčšina voľných datívov má citové zafarbenie, a to silnejšie ako predmetový datív, napr. *Tá ti vám má rozum na všetko.* (Timrava) — *Buď mi dobrý, matku poslúchaj!* (Ondrejov). Aj vo voľných použitiach datív vyjadruje zainteresovanú alebo zainteresúvanú osobu. Jednako však táto modálna črta sa nevyskytuje pri všetkých voľných a predmetových datívoch, preto sa ňou nedá vymedziť celý všeobecný význam datívu. Napr. vo vete *Paľovi boli myšie stavby známe* (Ondrejov) datív *Paľovi* je z modálneho hľadiska celkom bezpríznakový (neutrálny), hoci to nie je vôbec okrajový prípad. Preto treba význam datívu definovať tak, aby zahŕňal aj takéto použitia. Zhruba možno všeobecný a pritom jednotný význam datívu postihnúť definíciou: V datíve stojí meno substancie, vzhľadom na ktorú sa uskutočňuje alebo platí dej vety. Najbližšie k tomuto všeobecnému významu stojí význam zreteľa, ktorý máme doložený v ostatnej citovanej vete Ľ. Ondrejova. V protiklade k akuzatívu a genitívu, ktoré vyjadrujú zásah — neobmedzený (akuzatív) alebo čiastkový (genitív) —, datív nie je zásahový pád, ale vzťahový, a tým aj okrajový pád vo vete. V. Šmilauer (1974) pri výpočte funkcií datívu vo vete píše, že datív vyjadruje: priestorový vzťah, vzťah podoby a zhody, primeranosti a príslušnosti, vzťah priazne a nepriazne, vzťah súhlasu a odporu, vzťah nadradenosti a podradenosti a iné vzťahy. Práve pre svoju vzťahovú podstatu a pre svoju okrajovosť sa môže datív spájať so všetkými typmi slovies, tak predmetových, ako aj nepredmetových, pričom raz stojí v blízkosti predmetu, druhý raz v blízkosti podmetu; porov. v dvojiciach: *(po)svietiť dakomu — svitnúť dakomu, smradiť dakomu — smrdieť dakomu.* Použitia bližšie predmetu sprevádza modálny odtienok prospechu/neprospechu, prípadne citové zafarbenie.

Jednotný vzťahový (presnejšie zreteľový) význam si uchováva datív aj v spojení s predložkami. Najzreteľnejšie to dokazujú vety so sponovými slovesami, kde datív nedostáva z prísudkového slovesa nijakú „podporu". Porov. to pri udávaní vzťahu (pomeru) vo vetách: *Štyri ku šiestim je (má sa) ako dve ku trom; Je (o)proti nej malý; Boli ku mne (voči mne) úprimní, milí, zdvorilí, odmerani . . .*

Hoci v porovnaní s ostatnými slovanskými jazykmi je datív v slovenčine dosť častý, predsa z niektorých funkcií ustupuje iným pádom.

V predmetovej funkcii ustupuje najviac, a to sčasti holému akuzatívu, sčasti predložkovým pádom. Sú síce aj opačné prípady, keď datív nastupuje namiesto iných pádov, ale tie sú výnimočné, napr. *predísť dakoho ~ predísť dačo aj dačomu*, pričom datívna väzba *predísť dačomu* je už častejšia.

V rámci predmetových datívov všeobecnému významu datívu stoja bližšie tzv. vzťahové predmety, predovšetkým datívy, ktoré vyjadrujú vzťah príslušnosti, potom vzťah primeranosti, podobnosti a zhody. Preto si ich všimneme na prvom mieste. Vzťah príslušnosti vyjadrujú datívne väzby so slovesami *mať/nemať, patriť/nepatriť* a s ich synonymami v širokom zmysle slova, napr. so slovesami *náležať, platiť (patriť), prináležať, prichodiť, prísť, prischnúť, prislúchať, pripadať, pripadnúť, prepadnúť, ostať, ostávať, zvýšiť, zvyšovať, zbývať* (zastar.); *závidieť, chýbať;* so zvratnými slovesami *dostať sa/dostávať sa, nedostávalo sa* (neos.), *počíta sa, ráta sa, pripočítava sa, ujsť sa ...*

Dnes takýchto pánov nemáme a výsledok našej práce patrí nám. (Plávka) — *Peniaze prináležali Marcinkovi.* (Švantner) — *Pritom červenému svetlu prislúcha najväčšia vlnová dĺžka, svetlu fialovému zasa najmenšia.* (V. Hajko) — *Koľkože mi už teraz príde tých interesov?* (Tajovský) — *No ostali Nikovi ešte jeho vlastné vinice.* (Kukučín) — *Na, reku generálik, aj tebe ešte zvýšilo.* (Švantner) — *Mne práca strašne chýbala.* (Zúbek) — *Svety nám závidieť budú.* (Sládkovič) — *Len meno Drak prischlo mu načisto.* (Chrobák) — *Dostali sa každému iba pekné gazdove sľuby.* (Tomaščík)

S holým datívom v tomto význame (ako vzťahový predmet) konkuruje akuzatív s predložkou *na*, výnimočne aj s predložkou *pre: pripadnúť na, platiť na/pre, prichodiť, ostať, zvýšiť, dostávať sa, ujsť sa* atď.

Vzťah zhody a podoby a naopak nezhody vyjadrujú datívne väzby so slovesami *rovnať sa/nerovnať sa, (ne)vyrovnať sa, prirovnať sa, (ne)podobať sa ...* Prejavy zhody sa vyjadrujú slovesami *veriť, dôverovať, uznať, dostáť, nasviedčať, prisviedčať, (ne)protirečiť* a ich zápornými podobami: *nedôverovať, neveriť, neuznať, nedostáť, zlyhať, odporovať, oponovať, protiviť sa, spreneveriť sa ...*

Kdeže sa Kalamár môže mne rovnať?! (Králik) — *Človek by chcel žiť tak, aby sa jeho život podobal piesni.* (Mihálik) — *Ale Achisar ..., že by podľahol? sa nespodobal predkom — vodcom slávnym?* (Hviezdoslav) — *Márii sa protivia Martine plány.* (Chrobák) — *Nasvedčoval by tomu aj jeho večne sliedivý pohľad.* (Poničan) — *Jeho pohľady akoby prisviedčali všetkému, čo vidí.* (Plávka) — *Sama neveríte svojim slovám.* (Králik) — *Vajanský týmto silám a ľuďom nedôveruje, naopak, hnevne im oponuje.* (A. Matuška) — *Za nič na svete nemohol som vysloviť to, že by sa bola spreneverila danému slovu.* (Figuli)

Holému datívu tu (iba pri jednotlivých slovesách) konkuruje akuzatív s predložkou *na* a datív s predložkami *k, proti,* napr. *(ne)podobať sa na dakoho/na dačo, nasviedčať/prisviedčať na dačo, prirovnať (sa) k dakomu/k dačomu, odporovať proti dačomu ...*

Vzťah primeranosti a naopak neprimeranosti vyjadrujú datívne väzby so slovesami *(ne)vyhovovať, (ne)stačiť, (ne)svedčiť* a s ich synonymami v širokom zmysle slova: *dostačovať, dochodiť, hovieť, chutiť, imponovať, lahodiť, lichotiť, padnúť, pasovať, pristať, sadnúť, sedieť, seknúť, slušať, (vy)hovieť, vynahradiť, zodpovedať, zadosťučiniť* atď. a s ich náprotivkami: *nedostačovať, nepostačiť, nedochodiť, neulahodiť, neuhovieť, nepristať, neslušať, nestačiť, nevystačiť, zavadzať* atď. a zvratné slovesá: *hodiť sa, ľúbiť sa, pridať sa, odplatiť sa, vyplatiť sa, svedčať sa, svedčiť sa, páčiť sa, zvidieť sa, zísť sa ...*

Všetci jej lichotili. (Mináč) — *A tak sa uhovelo i vdove, i veriteľom.* (Kalinčiak) — *No nám ľuďom sa nikdy nevyhovie.* (Kukučín) — *No to mi imponuje.* (Králik) — *Len mladším hlavám a rukám to skôr pristane než starým kostiam.* (Horák) — *Je to krásny vrkoč, slušiaci mladej žene.* (Chrobák) — *No keď sú to funkcie zodpovedajúce osamelým silám alebo hmotám, riešenie sa stáva zložitejším.* (Gonda) — *Ale drevenicam nezavadzia.* (Švantner) — *Našiel jeden kľúč, čo sa mu hodil do toho plechu.* (Czambel) — *Priezvisko mu nesedí.* (Hečko) — *Žiadnej sa papučka nepridala.* (Dobšinský) — *Premýšľala celé hodiny, aby vymyslela nejakú pekelnú odplatu, čo by zadosťučinila jej pekelnej pýche* (F. Kráľ) — *Puška sa aj anjelovi zíde.* (Ondrejov)

Aj týmto datívom konkurujú iné väzby (iné vzťahové predmety) len výnimočne, napr. *svedčať sa na dakoho, hodiť sa pre dakoho.*

Vzťahové datívne predmety susedia s voľnými datívmi (s datívmi logického podmetu, zreteľa, prospechu, s citovými datívmi), lebo stoja blízko ku všeobecnému významu datívu. No to neznačí, že by nepatrili k predmetovým väzbám. To, že uvedené slovesá tvoria so vzťahovým datívom pevnú väzbu, zistíme, keď ich povieme bez datívneho určenia. Vidíme, že uvedené slovesá bez datívu alebo majú význam neúplný, napr.: *patrí, náleží, závidí, dôveruje, hovie, dostojí ...*, alebo majú celkom iný význam ako s datívnou väzbou, napr.: *prísť (domov, na hodinu ...), ostať (doma, v robote ...), dostať sa (k moru, na koncert ...), sadnúť, sedieť ...* Príslušnosť týchto väzieb ku vzťahovým predmetom sa dokazuje aj tým, že sa vylučujú s inými vzťahovými predmetmi pri tom istom slovese, napr. s predmetmi v predložkových pádoch. Povedzme pri slovese *pristať* môžeme mať vzťahový predmet v datíve: *pristať dakomu* (= svedčať) aj v akuzatíve alebo v lokáli s predložkou *na: pristať na dačo (na dačom)* (= súhlasiť s dačím), ale obidva tieto predmety sa so slovesom *pristať* naraz nedajú viazať. Datív sa síce dá pripojiť aj k väzbe *pristať na dačo/na dačom,* ale to už nie je pred-

metový, lež voľný datív (prospechový alebo citový); napr. *ja ti (vám, mu, jej, im ...) na to nepristanem.*

Isté významové posuny nastávajú aj v rámci samých týchto datívnych väzieb v závislosti od toho, či je v podmete vety meno osoby (životné), alebo meno veci (neživotné). V prvom prípade nastáva posun k prospechovému a citovému datívu, v druhom prípade zasa k datívu logického podmetu; porov. to na dokladoch: *Krista vedela, prečo ho musí uisťovať, no činila to vďačne, lebo vedela, že tým mu lichotí.* (Urban) — *Lenže Vítovi skôr lichotilo to prvé.* (Tomaščík).

Pravda, voľné striedanie osobných a vecných mien v podmete je možné iba pri časti skúmaných slovies. Druhá a väčšia časť musí mať (spravidla máva) podmet iba neživotný, napr. slovesá z okruhu *svedčať, zodpovedať,* prípadne niektoré iné nemnohé slovesá mávajú spravidla iba neživotný podmet. Pri takýchto slovesách ani zámena neživotného podmetu životným veľa nemení na základnom charaktere väzby. Porov. väzby slovesa *imponovať* s bežným vecným (aj vetným) podmetom a s jeho životnou, resp. osobnou náhradou, napr. *Tak sa zdá, ani tento mužný posunok mu neimponoval.* (Hrušovský) — *Teda ani Nikolajovi sa všetko nepáči, tiež je v strehu, hoci, vidať, chlap mu zaimponoval.* (Podolinský)

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

LITERATÚRA

PAULINY, E.: Štruktúra slovenského slovesa. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1943, s. 13—22.

PAULINY, E. — RUŽIČKA, J. — ŠTOLC, J.: Slovenská gramatika. 5. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1968.

ŠMILAUER, V.: Novočeská skladba. 1. vyd. Praha, nákl. Ing. Mikuta 1947, s. 211—214 a 223—224.

Slovenské nárečové slová bosrman a grman

ŠIMON ONDRUŠ

V slovenských nárečiach máme pomerne veľa slov, ktoré sa dnešnému jazykovému povedomiu zdajú veľmi záhadné, pretože ich hláskové a morfematické zloženie je zo súčasného hľadiska nepriezračné. Obyčajne máme sklon pokladať takéto slová za cudzie, prevzaté, teda

neslovenské, neslovanské. Hlbším historickým a porovnávacím výskumom sa však často ukáže, že sú to slová naše, domáce, zdedené zo starších období vývinu nášho jazyka. V Slovenskej reči (*41*, 1975, s. 262—269) sme ukázali, že slovenské nárečové slová *bosman, pošajdes* s prvotným významom „svadobný podarúnok" majú starý praslovanský pôvod, hoci ich na „prvý pohľad" nielen nejazykovedci, ale aj školení lingvisti pokladali za cudzie.

V tomto príspevku chceme osvetliť pôvod dvoch ďalších takýchto slov, o ktorých si na prvý pohľad či na prvé počutie každý pomyslí, že nemôžu byť pôvodom slovenské ani slovanské. Sú to synonymá, resp. tautonymá *bosrman* a *grman*. Obidve označujú zakrpatené, znetvorené ovocné plody, obyčajne slivky, ale aj iné ovocie, ba aj celé rastliny.

V prvom zväzku Slovníka slovenského jazyka na s. 443 sa uvádza nárečové slovo *grman* vo význame „znetvorený ovocný plod, najmä slivka" a dokladá sa vetou z Tajovského: (Stromovie) rodilo grmany, trpké jabĺčka a hrušky. V druhom zväzku SSJ na s. 529 sa uvádza slovo *ogrmáň* s významom „zakrpatený strom, zákrpok".

Z nárečového lexikálneho materiálu v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra (za pomoc ďakujeme s. J. Nižnanskému) a z iných prameňov sme zistili, že kým slovo *grman* (s obmenami *grmáň, ogrmáň, ogrmanec, grmál* a i.) je charakteristické pre stredoslovenskú nárečovú oblasť s presahom do oblasti Trenčína, zatiaľ *bosrman* je doložený z pomerne malého nárečového územia na dolnom Považí, medzi Trenčínom, Piešťanmi a Trnavou. Na východnom Slovensku sa v tomto význame používa slovo *truda,* ktoré poznala už staroslovienčina v podobe *trǫdъ* „choroba". Východoslovenské *trud, truda* je toho istého pôvodu ako moravské nárečové *trudovačka* „chorobne znetvorené ovocie" (porov. Machek, 1968, s. 654).

Podľa kartotéky JÚĽŠ SAV je slovo *grman* doložené z Turca (Kaľamenová), Pohronia (Prochot, Nová Baňa), Ponitria (Kmeťovo, Šurany, Ludanice, Prievidza), okolia Trenčína (Bobot, Chocholná-Velčice) a z Novohradu. J. Matejčík (1975, s. 142) uvádza z Novohradu popri podobe *grman* aj obmeny *korman, karman, groman* a *grbán*. M. Kálal (1923, s. 152, 275) uvádza popri podobách *grman* a *grmal* aj podobu *krman*.

V stredoslovenských nárečiach sa pomerne často začiatočná spoluhlásková skupina *kr-* vyslovuje ako gr-. Namiesto *krzno* je *grzno* (kožuch), namiesto *krznár* je *grznár* (kožušník), namiesto *krcať* je *grcať*, namiesto *krk* je *grg* ap. Skutočnosť, že jadrom výskytu slova *grman* je stredné Slovensko, ako aj tendencia strednej slovenčiny meniť začiatočné *kr-* na *gr-* oprávňuje nás predpokladať, že slovo *grman* malo staršiu, pôvodnejšiu podobu *krman*. Túto podobu zaznačil aj A. Ber-

nolák v svojom Slowári na s. 1098, ale označil ju krížikom. To znamená, že ju pokladal za nesprávnu. Z hľadiska toho, že na strednom Slovensku je takmer výlučne iba podoba *grman*, nemožno Bernolákovo hodnotenie podoby *krman* pokladať za pomýlené.

Podoba *krman* nás vedie k odhaleniu koreňa a prípony tohto slova. Slovný koreň *krp-*, ktorý máme v slovách *krpatý, krpatieť, krpáň*, v staršej slovenčine aj *krpík* (doložené v Hruškovom latinsko-slovenskom slovníku z r. 1706, porov. o tom Palkovič, 1975), bol už v praslovančine odvodzovaný viacerými príponami, napr. odvodenina *krp-s-* sa zjednodušila na *krs-*. Máme ju v slove *zákrsky, krsliak* „zakrpatený strom" (Kálal, 1923, s. 277).

V článku o slove *bosman* sme uviedli, že starí Slovania odvodzovali slová svojou baltoslovanskou príponou *-man*, ktorá v neskoršom historickom vývine slovanských jazykov prestala byť produktívna. Podľa materiálu zozbieraného F. Slawským v prvom zväzku diela Słownik prasłowiański (s. 131) sme uviedli slová *dur-man, lach-man, suk-man, lič-man, kus-man, oč-man, pur-man, běl-man, gluch-man, sir-man*, ako aj srbochorvátske osobné mená *Grdman, Radman, Vukman*. Do tejto kategórie slov odvodených príponou *-man* patrí aj *bosman* z pôvodného *posag-man* „svadobný podarúnok".

V praslovančine sa spoluhláskové skupiny *pm, pn, bn, bm* zjednodušovali na *-n-*. Oproti slovesu *sъpati* „spať" sa odvodenina *sъpnъ* zjednodušila na *sъnъ* „spánok, sen". V tej časti praslovančiny, z ktorej sa vyvinula slovenčina, sa príponou *-man* od koreňa *krp-* odvodené *krp-man* zjednodušilo zákonite na *krman*. Významove sa odvodené slovo *krp-man>krman* mohlo viazať na zakrpatené ovocie, zakrpatený strom alebo aj zakrpateného človeka. Pretože sa význam „zakrpatený strom" upevnil predovšetkým v slovách *zákrpok, zákrsok* a význam „zakrpatený človek" v slovách *krpáň, krpík*, odvodenina *krp-man>krman, grman* sa špecifikovala na zakrpatené ovocie, najmä slivky.

Zjednodušenie spoluhláskovej skupiny *-pm-* na *-m-*, čiže zmena *krp-man* na *krman*, a neskoršie zmena *krman* na *grman* spôsobila, že sa úplne stratil genetický súvis medzi slovnou čeľaďou *krpatý, krpatieť, krpáň* na jednej strane a slovom *grman* na druhej strane. Slovo *grman* sa stalo „stratenou sirotou". Preto sa popri staršej podobe *krman* a mladšej podobe *grman* začali objavovať rôzne deformované podoby, ako *grmáň* (asi pod vplyvom slova *krpáň*), *ogrmáň, ogrmanec, grmál, grmel*, ako aj iné „spotvoreniny", napr. *korman, karman, groman, grbán* v Novohrade. Slová-siroty podliehajú takýmto nepravidelným hláskovým obmenám veľmi ľahko.

O tom, že slovo *krman, grman* bolo veľmi živou súčasťou slovnej zásoby strednej a čiastočne západnej slovenčiny, svedčí jeho bohaté využitie ako vlastného mena. Telefónny zoznam Bratislavy uvádza

desať rodín s menom *Grman*. Iba jeden, a to Ernest, si ho ponemčil na *Grmann*. Netreba mu to zazlievať, lebo ani ostatní Grmanovci zaiste nevedeli, ani nevedia, že ich meno nie je pôvodom nemecké, ale čisto slovenské. Podobnosť praslovanskej prípony *man* s nemeckým slovom *Mann* „muž" zvádza mechanicky k názoru, že ide o slová pôvodom nemecké. Ako ukázala naša analýza, ani meno *Krman* nie je pôvodom nemecké, ale slovanské, resp. slovenské.

Praslovanskú príponu *-man* obsahuje, ako ukážeme, aj západoslovenské slovo *bosrman* s tým istým významom ako stredoslovenské *grman*. Z lexikálnej kartotéky JÚĽŠ SAV sme zistili, že slovo *bosrman* je známe v obciach Bzince, Lubina, v dedinách okolo rieky Bošáce, v Rakoviciach pri Piešťanoch a v Trakoviciach pri Trnave. Slovo *bosrman* zaznamenal aj M. Kálal (s. 35). Poznal ho z práce P. Zátureckého Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví, vydanej r. 1897. Pri slovách *grman, ogrman* uvádza Kálal na s. 152 nie podobu *bosrman*, ale *basrman*. Neuviedol však prameň, skade túto podobu pozná.

Aký pôvod má slovo *basrman, bosrman?*

Praslovania mali na pomenovanie nevlastného syna, resp. v širšom zmysle nevlastného dieťaťa dve synonymné slová. Boli to *pastorъkъ* a *pasŕbъ*. Ako vidieť, obidve boli utvorené „falošnou" predponou *pa-*, ktorou sa odvodzovali slová označujúce dačo nepravé, druhotné, druhoradé.

Slovom *pastorok* sa v slovanských jazykoch a nárečiach nepomenúva iba nevlastný syn, nevlastné dieťa, ale aj iné nepravé, druhotné veci. V slovenčine označuje napr. aj druhé, menšie koleso popri veľkom kolese v súkolesí (SSJ III, s. 39). Na území českého jazyka označuje *pastorek* druhotnú odnož z koreňa stromu, teda nie z vlastného, základného kmeňa stromu, alebo aj zakrpatený strom alebo ker (Machek, 1968, s. 435 pod heslom *parkos*).

Poľské slovo *pasierb* ako pokračovanie praslovanského *pasŕbъ* má tieto významy: 1. syn muža alebo ženy z predchádzajúceho manželstva, 2. pobočný výhonok rastliny, 3. krátky drevený stĺp zakopaný vedľa hlavného stĺpa. Aj poľské slovo *pasynek*, odvodené „falošnou" predponou *pa-* od slova *syn*, označuje aj pobočnú, nepravú odnož rastliny, alebo pobočný, nepravý výhonok na rohoch jeleňa (porov. Mały słownik języka polskiego, s. 540).

Praslovanské slovo *pasŕbъ* „nevlastný syn, nevlastné dieťa" sa okrem poľštiny a východných slovanských jazykov zachovalo ako vzácne rezíduum aj na Slovensku, a to práve na okolí Trenčína. M. Kálal (s. 455) uvádza slovo *paserbice* „nevlastné deti" a lokalizuje ho do trenčianskej oblasti. Hoci zatiaľ nevieme dobre vysvetliť, prečo sa toto slovo na okolí Trenčína nezaznačilo v hláskovej podobe *pasrbice*, t. j. so slabičným *-ŕ-*, ale v podobe *paserbice*, predsa ho pokladáme za au-

tochtónne, domáce, nie za import z ukrajinčiny alebo poľštiny, ako v zátvorke naznačuje M. Kálal.

Trenčianske slovo *pasrbice,* resp. jeho obmena *paserbice* svedčí o tom, že praslovanské slovo *posrbъ* so základným významom „nevlastné, nepravé dieťa" zdedili aj starí Slováci, resp. jedna ich časť. Popri odvodenine *pasrb-ice* si utvorili aj odvodeninu *pasrb-man,* ktorá sa hláskovo zákonite zjednodušila na *pasrman.* Ako slová *pastorъkъ, pasrbъ, pasynъ* začali u Slovanov označovať okrem nepravých, nevlastných detí aj rôzne nepravé, druhotné a druhoradé veci, podobne odvodenina *pasrb-man>pasrman* začala označovať u Slovákov medzi Trenčínom, Piešťanmi a Trnavou nepravé, druhotné, druhoradé, zakrpatené plody, najmä slivky. Zjednodušením pôvodnej hláskovej podoby *pasrb-man* na *pasrman* a postupným zanikaním materského slova *pasrb* „nevlastné dieťa" sa slovo *pasrman* podobne ako stredoslovenské *grman* ocitlo v kategórii slov-sirôt. A slová-siroty, ako sme už povedali, ľahko podliehajú nepravidelným hláskovým zmenám. Pôvodná podoba *pasrman* sa zmenila na *basrman* podobne ako *posman* na *bosman, sobáš* na *sobáš, lapa* na *laba, čupa* na *čuba* atď. Pri slove-sirote neprekvapuje ani zmena *basrman* na *bosrman.* Aké asociácie slova *pasrman, basrman* s inými slovami pri zmene *basrman* na *bosrman* mohli pôsobiť, to sa už dnes nedá dobre rekonštruovať. Nemožno vylúčiť, že sa pôvodom slovanské slovo *pasrman, basrman* v povedomí zaradilo medzi slová nemeckej proveniencie. A v takom prípade zmena *basrman* na *bosrman* je pochopiteľná.

Filozofická fakulta UK
Gondova 2, Bratislava

LITERATÚRA

BERNOLÁK, A.: Slowár slovenskí česko-latinsko-ňemecko-uherskí. Budae 1825 (päť zväzkov).

KÁLAL, M.: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. Banská Bystrica 1923.

MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha, Academia 1968.

Mały słownik języka polskiego. Warszawa 1969.

MATEJČÍK, J.: Lexika Novohradu (vecný slovník). Martin, Osveta 1975.

PALKOVIČ, K.: Hruškov Latinsko-slovenský slovník. Slovenská reč, *40,* 1975, s. 219—224.

SLAWSKI, F.: Słownik prasłowiański I. Warszawa — Wrocław — Kraków — Gdańsk 1974.

Slovník slovenského jazyka, I. až V. zväzok, Bratislava 1959—1968.

Desať rokov rubriky Slovenčina naša

JÁN HORECKÝ

Slovenčina naša — to je pravidelná rubrika venovaná slovenčine v Pravde, presnejšie povedané, v piatkovej prílohe denníka Pravda — v súčasnej Nedeľnej Pravde. Má tam miesto už desať rokov (začala vychádzať 10. 12. 1966); už desať rokov sa v tejto rubrike hlásia o slovo jazykovedci (v menšom rozsahu aj čitatelia) a zaujímajú stanovisko k rozličným aktuálnym otázkam našej slovenčiny. Skutočnosť, že ide o slovenčinu nie jazykovedcov, ale o slovenčinu nás všetkých, podčiarkuje sa aj príznakovým umiestením prívlastku: nadpis rubriky nie je Naša slovenčina, ale *Slovenčina naša.*

Desať rokov týždennej pravidelnej rubriky znamená do 500 príspevkov. A to už predstavuje dosť hlboké načretie do problematiky jazyka, do otázok jeho kultivovania a zveľaďovania. Tento cieľ, zveľaďovanie slovenčiny, sa formuluje veľmi zreteľne už v prvom príspevku: má tu byť reč o všetkom, čo sa priamo alebo nepriamo týka jazyka, jeho jednotiek a celých obsahových celkov, ale aj o dejinách jazyka a tam, kde to bude potrebné, aj o nespisovných útvaroch (nárečiach a slangu).

Podľa zámerov osnovateľov rubriky nemala to byť „rečová opraváreň". Ale v rubrike tohto typu sa nemožno vyhnúť ani opravárskym poznámkam. Veď každodenný život prináša také rôznorodé a „rôznoakostné" jazykové prejavy, že sa v nich nevyhnutne objavujú aj také výrazy, ktoré sa už tradične nepokladajú za primerané v spisovnom vyjadrovaní. Na tie treba sústavne upozorňovať a aj v našej rubrike sa na ne pohotovo upozorňovalo. Raz v súhrnných poznámkach o chybách v jazyku reklamy, inzerátov, plagátov, návodov na použitie rozličných výrobkov, inokedy v rozboroch niektorých časopisov a kníh, ale najčastejšie monotematickým osvetľovaním jednotlivých otázok.

K takýmto aktuálnym problémom patrili napríklad zemepisné názvy, najmä také, ktoré sa vynárali v súvislosti s politickým a hospodárskym životom. Ak pritom išlo dosť často o názvy exotické, z nášho hľadiska vlastne okrajové, to zrejme nebola chyba jazykovedcov. Veľmi blízka bola problematika osobných mien a domácich zemepisných názvov. Treba však povedať, že aj pri takýchto jednotlivostiach sa autori príspevkov usilovali o zovšeobecnenie.

Veľa pozornosti sa venovalo zvukovej stránke slovenčiny a výslovnosti. To je pri dnešnom rozmachu hovoreného slova prirodzené. Ale pokus podať sústredené informácie o rétorike, hoci šlo o desaťčlán-

kový seriál, zdá sa, nepodal dosť zreteľný obraz o jazykových prostriedkoch rétoriky.

Kladný prínos znamenali príspevky z oblasti frazeológie, lebo sa v nich poukazovalo najmä na bohatstvo vyjadrovacích prostriedkov v slovenčine. Do tejto skupiny treba zaradiť aj tie príspevky, v ktorých sa poukazovalo na jazyk literárnych diel, najmä klasických.

Mnohí autori reagovali v rubrike na aktuálne udalosti, ako je začiatok a koniec roka, začiatok školského roka, ale aj iné výročia (SNP, 1. máj). Darilo sa im poukazovať na všeobecnú problematiku súvisiacu s týmito udalosťami, ale nezanedbávali ani konkrétne jazykové prvky, ktoré sa vynárali pri týchto príležitostiach.

Podľa vytýčeného programu bola v rubrike pomerne často reč aj o jazykovede a jazykovedcoch. Prinášali sa pravidelné informácie o vedeckom živote v slovakistike. Boli tu správy o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti (pripomeňme znova, že rubrika je vlastne orgánom tejto spoločnosti), ale aj o ostatných podujatiach, najmä o dôležitých konferenciách, prirodzene, vždy s poukazom na ich dosah pre jazykovú kultúru alebo pre hlbšie poznanie slovenčiny. Takisto sa písalo aj o plánovaných úlohách a o práci našich jazykovedných pracovísk, menej o výchovnej práci našich vysokoškolských katedier slovenčiny.

Obraz o práci v oblasti slovakistiky dobre dopĺňali informácie o knižných publikáciách. Možno povedať, že sa neobišla ani jedna jazykovedná monografia z obdobia posledných desiatich rokov a že sa v každom prípade zdôrazňoval jej význam pre kultivovanie a poznávanie slovenčiny.

Tomuto cieľu azda len nepriamo slúžili príspevky o jednotlivých jazykovedcoch, najmä mŕtvych, ktorí hrali závažnú úlohu vo výskume i formovaní spisovnej slovenčiny.

Desaťročie 1966—1976 možno označiť ako búrlivé, ale pritom neobyčajne dôležité v našom spoločenskom a politickom vývine. Odrazil sa útok na základné kamene nášho zriadenia, upevnili sa smery nášho vývinu k socializmu, vyriešila sa aj národnostná otázka. Nemožno zastierať, že odraz týchto udalostí sa prejavil aj v rubrike Slovenčina naša, a to jednak v niektorých príspevkoch o jednotlivostiach, ktoré nemali argumentáciu podloženú skúsenosťou zo spoločenského života, jednak zdôrazňovaním špecifických javov slovenčiny, ako aj pripustením diskusie o niektorých slovách (typu *železnica — dráha*). Ale treba zase zdôrazniť kladné reagovanie na súčasnú metodologickú orientáciu slovenskej jazykovedy, na využívanie nových postojov aj pri hodnotení konkrétnych jazykových javov v každodennej praxi. Popri tom rubrika vykonávala účinnú poradenskú službu — odpovedalo sa v nej na mnohé ohlasy, dopyty, podnety, príp. aj na kritiku.

A napokon ešte poznámku o autoroch. Je síce nápadná absencia niektorých renomovaných mien z našej slovakistiky, ale na druhej strane je sympatické, že sa dáva miesto aj takým autorom, ktorí sú v každodennom styku s jazykovou praxou po celom Slovensku (ozývali sa najmä stredoškolskí učitelia slovenčiny).

Bude užitočné v začatej práci pokračovať, zúročiť desaťročné skúsenosti a prehlbovať poznanie spisovnej slovenčiny v širokých radoch čitateľov Pravdy.

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

ROZLIČNOSTI

Panenkovou strelou odletela nervozita?

Túto vetu — pravda, bez otáznika — sme čítali v denníku Pravda zo 14. októbra 1976 v nadpise glosy Ivana Ďurišina o priebehu futbalového zápasu našich reprezentantov s mužstvom Škótska o postup na majstrovstvá sveta. Autor v glose píše o nervozite na ihrisku i v hľadisku, trvajúcej až do vydarenej Panenkovej strely, ktorá znamenala prvý gól v škótskej bráne. Potom však *„hráči zhodili zo seba nervozitu, kdesi odletela z toho kotla..."* Uvedenú skutočnosť chcel autor vystihnúť citovanou vetou v nadpise.

Lenže tá veta je gramaticky chybná. Nesprávne je v nej použitý inštrumentál bez predložky v spojení *Panenkovou strelou.* Sloveso *odletieť* možno síce spájať so 7. pádom bez predložky, ale v takejto konštrukcii holý inštrumentál vyjadruje prostriedok, ktorým nositeľ deja vykonáva daný dej, napr.: *turisti cestovali vlakom, pricestovali autobusom, odletel ranným lietadlom, umývame sa studenou vodou.* Z uvedených príkladov vidieť, že nositeľom deja, ktorý sa vykonáva nejakým prostriedkom, býva živá bytosť. Z toho vyplýva, že v spojení *nervozita odletela strelou* nemôže ísť o inštrumentál prostriedku. Nervozita je abstraktný pojem, preto aj sloveso pri ňom nadobúda abstraktný, prenesený význam. V spojení *nervozita odletela* sloveso *odletela* nevyjadruje let pomocou krídel alebo dopravným prostriedkom, ani prudký pohyb nejakého konkrétneho predmetu (napr. strely), ale má prenesený význam „stratila sa, zmizla".

Pri tomto prenesenom význame slovesa *odletieť* mohol by inštrumentál vyjadrovať spôsob, ktorým sa dej uskutočňuje, napr.: *odzbrojila ho svojím úsmevom, krátili si čas spevom, hrou, kôň bežal cvalom, išiel krokom, pribehol, priletel rýchlosťou blesku.* Je však jasné, že vo vete *Panenkovou strelou odletela nervozita* nemôže ísť o význam spôsobu, keďže spojenie *Panenkova strela* nevyjadruje spôsob, ale jednorazový akt.

Mohli by sme analyzovať ešte iné významy bezpredložkového inštrumentálu, ale nenašli by sme analógiu k citovanej vete. Prichodí nám teda opätovne konštatovať, že vo vete *Panenkovou strelou odletela nervozita* je bezpredložkový inštrumentál použitý nenáležite. Mal sa v nej použiť inštrumentál s predložkou *s: S Panenkovou strelou odletela nervozita.*

Predložka *s* v tejto vete vyjadruje význam, ktorý Slovník slovenského jazyka IV pri predložke *s, so* uvádza na 6. mieste, t. j. súčasnosť dvoch dejov, resp. udalostí. (Tento význam pri predložke *s* zaznamenáva aj Morfológia slovenského jazyka, s. 653.) Pravda, nejde tu o náhodnú súčasnosť, ale o príčinnú súvislosť spomenutých dvoch udalostí: Panenkova strela (vlastne jej následok — gól) spôsobila, že sa stratila nervozita u našich hráčov. Uveďme si niekoľko podobných príkladov. Najprv príklady na tesnú časovú súvislosť: *S východom slnka pohnal ovce na pašu* (Ondrejov) = súčasne s východom slnka, pri východe slnka, keď slnko vychádzalo ... — *„Hore ste, ľudia?" ozvalo sa s tichým zaklopaním spoza obloka* (Zúbek) = súčasne, keď niekto ticho zaklopal, ozvalo sa ... Tesná časová súvislosť sa však niekedy mení na príčinnú súvislosť: *Prišiel vietor a s ním začal padať sneh* (Urban) = vietor spôsobil, bol príčinou, že začal padať sneh. — *S narodením dieťaťa jej pribudli nové starosti* = narodenie dieťaťa bolo príčinou jej nových starostí.

Ako si vysvetliť nenáležité použitie bezpredložkového inštrumentálu vo vete uvedenej v nadpise? Vysvetlenie je naporúdzi. V súčasnej spisovnej slovenčine sú spojenia slovesa s bezpredložkovým inštrumentálom pomerne časté. Pritom existujú také prípady, v ktorých sa popri náležitom spojení so 7. pádom bez predložky vyskytuje nenáležité spojenie so 7. pádom s predložkou *s (so).* Býva to najmä pri inštrumentáli nástroja: *jesť lyžicou* — nespisovne *jesť s lyžicou.* A tak môže u niektorých používateľov spisovnej slovenčiny v istých prípadoch vzniknúť pochybnosť o väzbe s predložkou *s (so).* Takéto pochybnosti vznikajú najmä vtedy, ak sa popri sebe vyskytujú obidve konštrukcie: väzba s inštrumentálom bez predložky i väzba s inštrumentálom s predložkou *s (so).* Napr.: *Panenkovou strelou dosiahlo naše mužstvo prvý gól. — Panenkovou strelou sa začala séria našich útokov na Roughovu bránu v druhom polčase.* (Inštrumentál prostriedku.) Ale:

S Panenkovou strelou nastal obrat v hre našich. — S Panenkovou strelou odletela (sa stratila, spadla) nervozita z našich futbalistov. (Súčasnosť dvoch udalostí.)

Rozdiel medzi obidvoma konštrukciami je zreteľný: holý inštrumentál vyjadruje prostriedok (v iných kontextoch by mohol vyjadrovať aj spôsob), kým inštrumentál s predložkou *s, so* vyjadruje časovú alebo príčinnú súvislosť. Tento jemný rozdiel treba v spisovných prejavoch zachovávať, ak sa nechceme dopustiť gramatickej chyby.

Š. Peciar

Z jazyka Včielky

Včielka je časopis pre deti predškolského veku, vychádza vo vydavateľstve Smena dvadsaťkrát ročne. Je pekne ilustrovaný a jeho texty malé deti počúvajú vždy s mimoriadnym záujmom. Texty vo *Včielke* mávajú vždy aj veľmi dobrú jazykovú úroveň. A práve preto čitateľa prekvapuje, že v istých príspevkoch ostali závažné priestupky proti norme spisovnej slovenčiny. V článočku *Neposlušná harmonika* (ročník XVIII, č. 17) vyskytuje sa až dva razy nespisovný tvar slovesa *hrať: hraje, zahraje (hraje rezké vojenské pesničky, zahraje svojej mame).* Sloveso *hrať* sa časuje podľa vzoru *chytať (chytám, chytáš, chytá ...),* a teda nemôže mať podobu *hraje,* ale iba *hrá.* V príspevočku *Kamarát* (roč. XVIII, č. 2) je potrebné upozorniť na nesprávne použitú predložku *u: U dverí stisol zvonkové tlačidlo.* Predložka *u* sa v spisovnej slovenčine uplatňuje veľmi obmedzene. (O tom pozri v Morfológii slovenského jazyka, s. 654—655, a v knižke J. Oravca Slovenské predložky v praxi, s. 133—135.) Označuje prostredie (napr. *u obuvníka*) a zreteľ najmä pri osobných menách (napr. *To býva u starých ľudí).* Na vyjadrenie miesta máme iné predložky: *pri, na, vedľa* atď. Keďže zvonček býva umiestený zvyčajne pri dverách, mala sa použiť vo vete, o ktorej tu hovoríme, predložka *pri (Pri dverách stisol zvonkové tlačidlo).* — V tejto vete je však ešte jeden slovný tvar pozoruhodný zasa z inej, a to zo slovotvornej stránky. Ide o prídavné meno *zvonkový.* Adjektívum *zvonkový* je utvorené odvodzovaním, a to od základového slova *zvonok* slovotvornou príponou *-ový.* Pri tvorení prídavného mena sa v slovotvornom základe vypúšťa samohláska *o (zvonk-).* Podstatné meno *zvonok* sa však v Slovníku slovenského jazyka hodnotí ako zastarané (s. 769). Potom sa rovnako musí hodnotiť ako zastaraná aj jeho odvodenina *zvonkový.* V dnešnej spisovnej slovenčine sa bežne používa zdrobnenina *zvonček.* Od tohto slova sú odvodené prídavné mená *zvončekový, zvončekovitý;* v botanickej ter-

minológii poznáme slovo *zvončekokvetý (zvončekokveté rastliny)*. Podoba *zvonkový* sa dnes používa už len veľmi obmedzene, napr. v spojení *zvonková hra (zvonkohra)*. Podľa toho vetu *U dverí stisol zvonkové tlačidlo* bolo treba opraviť takto: *Pri dverách stisol zvončekové tlačidlo* (alebo jednoducho *zvonček)*.

Časopis *Včielku* čítajú deťom nielen učiteľky materských škôl, ale aj rodičia doma. Učiteľka zaiste chybu v texte zbadá a deťom prednesie text už opravený. Lenže nie každý rodič pozná spisovnú normu natoľko, aby tu bola záruka preventívnej opravy. Predškolská výchova detí u nás je vcelku veľmi náročná. Deti sa začínajú už v materskej škole pripravovať napríklad na chápanie matematickej teórie množín. To súvisí so všeobecne uznávaným zistením akcelerácie ich vývinu. Náročnosť na jazykovú výchovu sa vzťahuje aj na deti predškolského veku. A preto pomáhať pestovať u detí dobrý jazykový cit sú povinné aj detské časopisy, najmä tie obľúbené, akým nesporne je aj časopis *Včielka.*

V. Betáková

Bratia Svojanovskovci

V súvislosti s letnými olympijskými hrami v Montreale sme sa v hromadných oznamovacích prostriedkoch stretli s tvarmi *bratia Svojanovskovci,* ale aj *Svojanovskí,* napr. ... bratov Oldřicha a Pavla Svojanovskovcov ... — *Ľudvík sa totiž jednoducho z vlastnej vôle rozhodol, že pomôže Svojanovskovcom* ... (Pravda, 16. 7. 1976, s. 8). — *V dvojkách s kormidelníkom dominovali v tretej rozplavbe bratia Svojanovskovci* ... (Práca, 19. 7. 1976, s. 8). — ... *Oldřich a Pavel Svojanovskí* ... (Smena, 19. 7. 1976, s. 5).

V Morfológii slovenského jazyka (Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966, s. 81) sa pri vzore chlap konštatuje, že na označenie príslušníkov jednej rodiny sa používajú tvary na *-ovci: Zajac — Zajacovci, Hajdúch — Hajdúchovci, Vančo — Vančovci, Mistrík — Mistríkovci.* Z dokladov MSJ vidíme, že sa tam neuvádzajú príklady na označenie príslušníkov jednej rodiny typu *Javorský, Tajovský* a pod. V Pravidlách slovenského pravopisu (11. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1971, s. 53) sa hovorí, že na označenie rodinných príslušníkov používame tvary na *-ovci: Ťapákovci, Strmeňovci, Jesenskovci.* V PSP sa teda uvádza aj príklad na označenie rodinných príslušníkov typu *Jesenský.* Okrem toho sa v PSP konštatuje, že označovanie rodinných príslušníkov tvarmi s príponou *-oví, -ovi ("Blanárovi, -ovi")* je nesprávne. J. Oravec — V. Laca v Príručke slovenského pravopisu pre školy

(1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1973, s. 75) uvádzajú, že na označenie príslušníkov jednej rodiny sa používajú podoby s kolektívnou príponou *-ovci*, napr. *Habsburgovci, Jagelovci, Slavníkovci, Kráľovci, Menkinovci, Kraskovci.* Ani v tejto príručke sa neuvádzajú príklady na označenie príslušníkov rodiny typu *Jesenský.* A. Zauner v Praktickej príručke slovenského pravopisu (4. vyd. Martin, Osveta 1973, s. 109) uvádza príklady typu *Klimanovci, Jesenskovci.* E. Pauliny — J. Ružička — J. Štolc v Slovenskej gramatike (5. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1968, s. 175) uvádzajú príklady typu *Strakovci, Zajacovci.*

V spisovnej slovenčine sa prípona *-ovci* používa aj na pomenovanie rodinných príslušníkov, ktorých priezvisko má podobu prídavného mena, napr.: *Svojanovský — Svojanovskovci, Jesenský — Jesenskovci, Javorský — Javorskovci, Muránsky — Muránskovci* a pod. Tvary typu *Svojanovskovci, Jesenskovci* atď., ktorými súhrnne nazývame príslušníkov jednej rodiny, teda zodpovedajú norme a kodifikácii súčasnej spisovnej slovenčiny.

V spisovnej slovenčine sa na súhrnné pomenovanie rodinných príslušníkov zriedkavo používajú pri adjektívnych typoch priezvisk aj adjektívne podoby s koncovým *-í*, napr. *Rodina Rovesných* (názov románu). V MSJ sa pri číselných tvaroch podstatných mien (s. 141) uvádza tento doklad od Škultétyho: *Máte Vanovských, máte Anny, máte Žúrikov, Krahuľcov, Maľvínky.* Pravidelné sú tieto podoby na *-í* pri dvojslabičných menách adjektívneho typu, pri ktorých by sa príponou *-ovci* sťažila možnosť identifikácie mena (pozri o tom J. Kačala, Súhrnné pomenovanie príslušníkov rodiny. Jazyková poradňa IV. Bratislava, SPN 1966, s. 203—204).

Na záver možno konštatovať, že v súčasnej spisovnej slovenčine sa na označenie príslušníkov jednej rodiny používajú tvary na *-ovci* aj vtedy, ak priezvisko má formu prídavného mena: *Svojanovský — Svojanovskovci.* Podoby s príponou *-í* sa používajú iba v obmedzených prípadoch.

J. Jacko

Deň pamiatky na zomretých?

Už v pohanských časoch si ľudia uctievali mŕtvych nielen tým, že veľkú pozornosť venovali pohrebu a miestu pochovávania, ale aj pripomínaním si mŕtvych. Pravda, pohanské slávnosti na znak úcty k mŕtvym sa konali na jar. Až v časoch kresťanstva sa spomienkové akty presunuli na jeseň, na začiatok novembra. V podmienkach socia-

listickej spoločnosti tieto spomienkové akty nadobúdajú, prirodzene, nový charakter. Úcta k zomretým je zároveň prejavom úcty k životu. To formuje obsah súčasných spomienkových aktov.

Pri príprave minuloročných pietnych aktov na počesť zomretých sme sa stretli s niekoľkými pomenovaniami dňa, v ktorom sa tieto akty organizujú. V platnom kalendári je tento deň, t. j. 2. november, označený ako *Pamiatka zosnulých.* V rozličných metodických a informačných materiáloch sa tento deň označoval ako *Deň pamiatky na zomretých.* Tu však rušivo pôsobí spojenie *pamiatka na zomretých,* o čom svedčia aj ohlasy zo strany verejnosti. Pokúsime sa vysvetliť, prečo je to tak, a navrhnúť prijateľné názvy.

Podľa Slovníka slovenského jazyka III má podstatné meno *pamiatka* význam po 1. „trvalá, stála spomienka, pripomienka"; v tomto význame sa vyskytuje spojenie *dať niečo na pamiatku, dostať niečo na pamiatku, na pamiatku nášho oslobodenia, pamiatka mŕtvych, Česť jeho pamiatke!* (záverečná formula smútočného prejavu); po 2. má význam „pamätihodný, pamätný predmet", napr. *staviteľské pamiatky, umelecké pamiatky, kultúrne pamiatky, historické pamiatky,* a po 3. má význam „stopa, pozostatok po niečom", napr. *ostala mu pamiatka po bitke.* V názve *Deň pamiatky na zomretých* ide o prvý z významov slova *pamiatka,* teda o význam „trvalá, stála spomienka, pripomienka". No spojenie *pamiatka na zomretých* môže navodzovať i predstavu, akoby šlo o dajaký predmet, vec po zomretých. Bežne sa totiž hovorí o hodinkách, o drobných predmetoch, že sú pamiatkou po niekom, na niečo, na dajakú udalosť. Pietny akt však nie je pamiatkou na mŕtvu osobu, ním si iba pripomíname mŕtveho, jeho vlastnosti, prácu a pod.

Pri výklade významu slova *pamiatka* sme použili aj podstatné meno *spomienka,* ktoré má význam „pripamätanie si, oživenie si v pamäti, rozpomienka", ako to vidieť zo spojení *spomienka na rodičov, spomienka na priateľov, spomienka na domov, príjemné spomienky, zlé spomienky, venovať niekomu pietnú spomienku, ponoriť sa do spomienok, spomienka na mŕtvych,* resp. *spomienka na zomretých (zosnulých).* V názve *Deň pamiatky na zomretých* nastala teda kontaminácia (skríženie väzieb) podstatného mena *pamiatka* zo spojenia *pamiatka mŕtvych* a podstatného mena *spomienka* zo spojenia *spomienka na zomretých.* Takéto skríženie väzieb sa však pokladá za jazykovú chybu.

Na pomenovanie dňa, v ktorom si pripomíname zomretých, možno odporúčať niekoľko rozličných názvov. Je to predovšetkým názov, ktorý sa uvádza aj v súčasných kalendároch 2. novembra, t. j. názov *Pamiatka zosnulých.* Použitím prídavného mena *zosnulý* sa pomenovanie stáva eufemistickým (zjemňujúcim). Namiesto prídavného mena *zosnulý* možno použiť aj prídavné meno *zomretý,* ktoré je neutrál-

nejšie, pravda, tiež musí byť v tvare 2. pádu množ. čísla. V tomto názve však chýba informácia o tom, že ide o pamätný deň, preto je vhodnejšie názov rozšíriť o slovo *deň: Deň pamiatky zosnulých (zomretých).* Ďalej sa ponúka názov so slovom *spomienka — Deň spomienky na zosnulých (zomretých).*

Podľa názvu ostatných pamätných (významných) dní roka, ako *Deň učiteľov, Deň baníkov, Deň československých tankistov, Deň železničiarov* možno utvoriť názov *Deň zosnulých (zomretých).* No tento názov, hoci vhodne zapadá do radu uvedených názvov pamätných dní, neradíme používať, lebo motivácia je tu trocha iná. Učitelia, baníci, železničiari sú totiž aktívnym činiteľom pripomínania si, resp. oslavy svojho dňa.

Na záver opakujeme možnosti, ako najvhodnejšie pomenovať deň, v ktorom sa pomenúvajú pietné akty: *Deň pamiatky zosnulých (zomretých), Deň spomienky na zosnulých (zomretých).*

M. Považaj

SPRÁVY A POSUDKY

Medzinárodné kolokvium o jazykovej kultúre v Libliciach

V dňoch 15.—17. júna 1976 sa konalo v Domove vedeckých pracovníkov ČSAV v Libliciach kolokvium o teórii a praxi jazykovej kultúry, ktoré zorganizovali Ústav pro jazyk český ČSAV, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV a Katedra českého a slovenského jazyka Filozofickej fakulty Karlovej univerzity. Na kolokviu sa v menšom počte zúčastnili aj odborníci zo socialistických krajín (Bulharsko, Juhoslávia, Maďarsko, NDR, Poľsko, ZSSR). Po prvý raz v dejinách českej a slovenskej lingvistiky sa rozoberali otázky teórie a praxe jazykovej kultúry za medzinárodnej účasti, a to nielen slavistickej. Na kolokviu sa zoširoka posudzovala problematika, ako čo najefektívnejšie využiť pri skúmaní fungovania jazyka v socialistickej spoločnosti poznatky a postupy, ktoré dáva jazykovedcom dnešná veda (interdisciplinárna spolupráca), a ako maximálne zabezpečiť bezporuchovú komunikáciu vo vyspelej spoločnosti. Pritom však ani v období prudkého vedecko-technického rozvoja nemožno strácať zo zreteľa chápanie jazykovej kultúry ako istej (historickej) hodnoty, ako to v úvodnom referáte výstižne formuloval akademik B. Havránek: „Vidieť do budúcnosti, ale vidieť aj minulosť".

Hoci obsah pojmu jazyková kultúra sa v doterajšom vývoji rozmanito modifikoval, ukázalo sa ako metodologicky nevyhnutné rozlišovať jednak kul-

túru jazyka a kultúru reči, jednak ešte hlbšie rozlišovať — zdôraznil to vo svojom referáte A. Stich — kultúru jazyka (najvšestrannejšie poznanie spisovného jazyka vo všetkých rovinách so zreteľom na všetky jeho funkcie), kultivovanie jazyka (v podstate kodifikačná činnosť), kultúru reči (funkčné využívanie a zaťaženie jednotlivých prostriedkov v rozličných funkčných štýloch) a kultivovanie reči čiže kultivovanie jazykových prejavov (schopnosť aktívne tvoriť spisovné jazykové prejavy na dobrej úrovni). Aj A. Jedlička rozlišuje na jednej strane jazykovú a rečovú kultúru ako istý stav jazyka (jeho systému a normy) a stav a úroveň vyjadrovania v istom období a v istom spoločenstve, na druhej strane kultivovanie jazyka a reči ako istú inštitucionálnu činnosť zameranú na zvyšovanie úrovne jazykových prejavov. Činnosť jazykovedcov je podľa A. Jedličku zacielená predovšetkým na kultivovanie spisovného jazyka. K. Hausenblas ide ešte hlbšie a v rámci jazykovej kultúry rozoznáva kultúru jazyka (systém prostriedkov) a kultúru jazykového dorozumievania, komunikovania, ktorá sa uskutočňuje v komunikačných aktoch, pričom obidve zložky majú aj teoretickú, aj praktickú stránku. Špecifickosť kultúry jazykového dorozumievania sa týka dvoch činností: 1. produkovania, výstavby komunikátov (jazykových prejavov, textov); 2. vnímania a interpretácie komunikátov. Termín kultúra jazykového dorozumievania má širší rozsah ako kultúra jazyka, lebo systém dorozumievacích prostriedkov sa nevyčerpáva iba systémom jazyka; na výstavbe komunikátov sa zúčastňujú aj iné prostriedky ako jazykové.

Podľa J. Kuchaňa je teória jazykovej kultúry komplexnejšia než teória spisovného jazyka, lebo okrem štúdia a opisu spisovného jazyka zahrnuje aj analýzu a opis celkovej jazykovej situácie, sociologické postoje používateľov jazyka a napokon využíva skúsenosti z predchádzajúcich regulačných aktov. Na základe hlbšieho poznania spoločenských východísk treba prehlbovať teóriu jazykovej kultúry, nevenovať všetky prostriedky iba na aplikácie. J. Kuchař poukázal na význam regulačného (kultivačného) aspektu jazykovej kultúry, ktorý sa týka najmä kodifikácie a činnosti kodifikátora. Podobne ako pri ostatných spoločenských činnostiach aj pri regulovaní jazykovej kultúry si treba vytýčiť cieľ. Cieľ sa nevyčerpáva iba uspokojovaním komunikačných potrieb, lebo jazyk má okrem komunikačnej aj ďalšie funkcie. Pri určovaní plánov regulácie jazykovej kultúry treba hodnotiace kritériá vo vzťahu k zachytenému reálnemu stavu formulovať tak, aby sa predchádzalo vzniku konfliktových situácií. Veľký význam pri predchádzaní inovačným konfliktom má rozhodovacia činnosť kodifikátora, predovšetkým jeho morálna váha, dôslednosť kodifikačných zásahov, primeraná explikatívnosť (nie však strohosť), kolektívne rozhodovanie, vyhovujúci kompromis medzi viacerými koncepciami, pružné a rýchle rozhodovanie, vnútorná konzekventnosť (odôvodnenosť odchýlok). Napokon — ale nie na poslednom mieste — pri realizácii plánu a pri jeho kontrole sa treba zacieliť na prípravu a správne ovplyvnenie jadra nositeľov spisovného jazyka. Jazyková regulácia si vyžaduje nielen tvorivý prístup, ale aj isté umenie.

Objektom, na ktorý sa sústreďuje činnosť lingvistov v oblasti jazykovej kultúry, je používateľ jazyka. Správne sa poukázalo na význam cieľavedomého a pritom ofenzívneho dialógu s používateľom jazyka, lebo oblasť jazykovej kultúry nie je iba doménou jazykovedcov, ale predstavuje aj činnosť,

snahu a názory celej spoločnosti. Preto sa žiada vypracovať spôsob, ako registrovať sociolingválne potreby používateľov jazyka (A. Stich). Na potrebu psycholingvistického a sociolingvistického postupu pri výklade javov z oblasti jazykovej kultúry a na zisťovanie úloh rozličných skupín používateľov jazyka v procese komunikácie poukázal aj K. Hausenblas. Lingvisti a jazykoví pedagógovia tvoria iba malú časť národa, väčšiu skupinu tvoria profesionálni používatelia jazyka (pracovníci masových komunikačných prostriedkov, redaktori, politickí a odborárski funkcionári, pracovníci centrálnych úradov, vedci, esejisti, autori populárnych pesničiek atď.), u ktorých je istá úroveň jazykovej kultúry integrálnou súčasťou ich profesionálnej činnosti.

Postojmi používateľov k jazyku sa podrobnejšie zaoberal F. Daneš. Kodifikácia má podľa neho tieto tri etapy: 1. deskriptívnu, zisťovaciu etapu (popri opise jestvujúcej normy by sa v tejto etape malo sociologicky zistiť, aké hodnoty pripisujú používatelia prostriedkom komunikácie); 2. regulatívnu, normatívnu etapu, ktorá sa ďalej člení na zhodnocovaciu (zacielenú skôr pragmaticky) a na vlastnú kodifikačnú; 3. vykonávaciu etapu (istá stratégia a taktika, ako uvádzať kodifikáciu do praxe). Každé spoločenstvo má svoj heterogénny postojový systém, napr. racionálna alebo neracionálna orientácia, rezistentný postoj oproti akceptačnému postoju (ochota alebo neochota prijímať inovácie), izolacionizmus — konvergencia, jednotnosť — variabilnosť a i. Hodnotové vzorce však nikdy neplatia univerzálne (ani časovo, ani priestorovo), vždy závisia od konkrétnej jazykovej situácie, ktorú treba poznať. Dôležité je, aby kladné hodnotové postoje uplatňovali rozhodujúce skupiny používateľov jazyka.

V bohatej a pestrej diskusii (takmer 100 vystúpení) bolo — ako sa to už u nás na podobných podujatiach stalo zvykom — veľa pripravených príspevkov, v ktorých diskutujúci zaujímali stanoviská zväčša k aktuálnym praktickým otázkam jazykovej kultúry, pričom sa viac hovorilo o tom, čo sa urobilo, ako o zacielení na budúcnosť. Niektoré z tém: nesúlad medzi normou a kodifikáciou pri gen. sg. v češtine, o strate vplyvu literatúry 19. stor. na dnešnú jazykovú situáciu u nás, zvyšovanie vplyvu jazyka masových komunikačných prostriedkov na normu spisovného jazyka, narúšanie tradičného spájania prvkov v syntaxi, špecifickosť televíznych prejavov, jazyková kultúra a spoločenské fungovanie rodných mien, pravopis ako integrálna súčasť jazykovej kultúry, spôsoby zisťovania jazykovej situácie, systémovosť v terminológii, otázka anglicizmov v češtine, kodifikácia výslovnostnej normy, problematika slangov, kodifikácia miestnych názvov, interpunkcia z hľadiska jazykovej kultúry a i.

V zaujímavom príspevku J. Filipec (spolu s J. Machačom) teoreticky zhrnul poznatky z práce nad práve dokončeným jednozväzkovým slovníkom spisovnej češtiny pre školy a širšiu verejnosť. Slovník vo všeobecnosti plní úlohu jazykovej výchovy aj jazykovej kritiky, každá generácia teda potrebuje „svoj" slovník. Kodifikácia má svoje úskalia a riziká, treba dbať o to, aby bola perspektívna, aby trvala čo najdlhšie. Podľa M. Jelínka sa proces pohybu normy začína v štylistických charakteristikách; kodifikácia na osi knižnosť — neutrálnosť — hovorovosť by sa mala revidovať aspoň každých 25 rokov. Kodifikácia štylisticky diferencovaných dubliet nie je na ujmu spisovného jazyka. Okrem M. Jelínka sa štylistickej problematiky

dotkol J. Mistrík. Najdôležitejším štýlotvorným činiteľom je dnes vlastne časový tlak. Zložitosť a členitosť spoločenských a pracovných vzťahov, potreba ekonómie a racionalizácie dorozumievacieho procesu (na prvom mieste dnes nestojí „pekné" vyjadrovanie), vplyv filmovej a rozhlasovej techniky — to všetko vyvoláva účelovú schematizáciu textov. J. Kačala hovoril o spoločenských a odborných predpokladoch práce v oblasti jazykovej kultúry a upozornil na protiklad medzi integračnými tendenciami v jazyku, ktoré sú vyvolané existenciou socialistického spoločenského zriadenia bez antagonistických protirečení, a mnohostrannosťou a ustavičným narastaním funkcií, ktoré musí jazyk spĺňať v rozvinutej socialistickej spoločnosti. E. Bajzíková ukázala, že uvoľnenosť istých vetných konštrukcií v hovorených spontánnych prejavoch nemá charakter jazykovej nepravidelnosti a má nádej byť aj normovaná.

Závažný referát o špecifických a spoločných črtách jazykovej kultúry v socialistických krajinách, ktorý najviac korešpondoval s vypísanou témou kolokvia, predniesol J. Horecký. Podľa viazanosti spisovného jazyka na štátny útvar jestvuje v niektorých socialistických krajinách typická jednojazykovosť (Poľsko, Bulharsko, z neslovanských štátov Maďarsko). Dvojjazykovosť je v Československu a Juhoslávii. Dvojjazyčnosť (jeden celoštátny jazyk — niekoľko spisovných jazykov) je v ZSSR (ruština — ukrajinčina, bieloruština) a v NDR (nemčina — lužická srbčina). S touto situáciou úzko súvisí aj vypracúvanie a stav teórie spisovného jazyka. Napríklad v podmienkach dvojjazykovej situácie sa vypracúvajú špecifické teórie spisovného jazyka, v ktorých sa základným pojmom stáva pojem normy, kodifikácie a štandardizácie. Dnes však treba pri posudzovaní novej teórie spisovného jazyka — teda aj teórie jazykovej kultúry — rešpektovať zmeny v spoločenskom živote socialistických štátov, a to najmä formovanie socialistického vedomia a riešenie národnostných otázok na základe leninskej teórie rovnoprávnosti národov a jazykov. Základným znakom národa sa stáva nie jeho spisovný jazyk, ale národný jazyk ako celok. Pre jazykovú kultúru je účelné kodifikovať spisovnú formu so zreteľom na štandardnú formu, z ktorej stále čerpá. (Podrobnejšie o východiskách Horeckého koncepcie pozri v jeho úvodníku O novú teóriu spisovnej slovenčiny v Kultúre slova, *10,* 1976, s. 257—259; porov. aj našu širšiu správu Významná konferencia o novej teórii spisovného jazyka. Jazykovedný časopis, 27, 1976, s. 181—186). Pri hodnotení jednotlivých výrazových prostriedkov stráca opodstatnenie obranárstvo, nový zmysel dostáva internacionalizácia jazyka. Oproti zdôrazňovaniu systémovej uzavretosti jazyka treba ukazovať na otvorenosť jazykového systému smerom k spoločnosti. Súčasné obdobie výrazne charakterizujú inovácie normy, variantnosť jazykových prostriedkov a pružná stabilita. Úlohou jazykovej kultúry je nielen skúmať jazykové postoje, ale aj pôsobiť na utváranie nových postojov, ktoré vyplývajú z toho, že tu vzniká nové spoločenstvo — socialistické národy.

Problémom komunikácie v socialistickej spoločnosti, spoločenským podmienkam rečovej komunikácie a vypracúvaniu novej teórie spisovného jazyka a jazykovej kultúry venujú veľa pozornosti jazykovedci v NDR. (Na konferencii sa zúčastnili W. Hartung, E. Isingová a J. Scharnhorst. W. Hartung je hlavný redaktor rozsiahleho zborníka Sprachliche Komunikation und Ge-

sellschaft, Berlin, Akademie—Verlag 1974; recenziu tohto zaujímavého zborníka prináša Jazykovedný časopis, 27, 1976, s. 187—189). V NDR sa v šesťdesiatych rokoch utvorila nová jazyková situácia: čoraz viac sa rozširuje ústna forma spisovného jazyka; čoraz väčšia úloha pri rozvoji spisovného jazyka pripadá socialistickému štátu; na jazykovú situáciu silno vplýva vedecko-technický rozvoj, ako aj socialistický spôsob života občanov.

Na rozdiel od domácich príspevkov vystúpenia ostatných zahraničných účastníkov mali viac informatívny ráz. Vo výskume kultúry ruštiny — ako informoval L. I. Skvorcov (Moskva) — sa venuje pozornosť najmä zisťovaniu variantov normy a vzťahu vonkajších a vnútorných činiteľov vo vývine jazyka. V období vedecko-technickej revolúcie vystupujú do popredia cudzojazyčné prevzatia, ako aj problematika vedeckého jazyka a tvorenia nových terminológií. Nie je bez zaujímavosti, že aj v ruštine sa v odbornej terminológii prejavuje „etymologický purizmus". D. Buttlerová (Varšava) konštatovala, že v Poľsku sa v oblasti jazykovej kultúry doteraz vykonalo viac kvantitatívne ako kvalitatívne. Prežil sa jazykový vzor zo začiatku 20. stor., založený na krásnej literatúre, prestáva byť rozhodujúcim protiklad spisovný jazyk — dialekty a oproti rigoróznej norme sa začínajú jazykovedci prikláňať k tolerantnej norme. O práci maďarských jazykovedcov v oblasti jazykovej kultúry stručne informoval L. Lörincze (Budapešť), o jazykovej kultúre v Slovinsku T. Korošec (Ľubľana), o aktuálnych otázkach bulharskej jazykovej kultúry J. Bačvarov (Sofia).

Podľa záverečného slova J. Kuchaľa na kolokviu zreteľne vystúpili do popredia dva kľúčové pojmy jazykovej kultúry. Oproti predchádzajúcim diskusiám najmä o vzťahu normy a kodifikácie sa dosiahla jednota v hlbšom poznaní spoločenskej podmienenosti normy v špecifických podmienkach socialistickej spoločnosti, pričom popri „rigoróznej" norme sa začína častejšie uplatňovať aj „tolerantná" norma (Poľsko, Horeckého koncepcia foriem národného jazyka). Po druhé do popredia vystúpila zložitá problematika používateľa jazyka, síce viac nadhodená ako riešená, no to je — podľa nášho názoru — rozhodujúce pole, kde sa v najbližších rokoch zvedie „boj" (v zmysle vedomého ovplyvňovania postojov používateľov jazyka), kde sa budú najmarkantnejšie uplatňovať nové aspekty teórie jazykovej kultúry — stratégia, taktika, plánovanie —, aby sa v súvise s inováciami predišlo konfliktovým situáciám. Jasne sa ukázala autonómnosť jazykovej kultúry, jej teoretická a praktická stránka (chápané dialekticky a komplexne), pričom sa však zdôrazňovala nevyhnutnosť prejsť do širšieho priestoru, pracovať interdisciplinárne (pôjde predovšetkým o teóriu komunikácie, oblasť sociolingvistiky a psycholingvistiky, ale aj o teóriu kultúry, teóriu riadenia, teóriu sociálnej psychológie, axiológiu a i.). Málo miesta sa na kolokviu venovalo vzťahu jazykovej kultúry a štylistiky a celej oblasti sociolingvistiky, kde viditeľne zaostávame za svetovým trendom. V závere sa vyslovila požiadavka, aby sa kolektívna spolupráca v oblasti jazykovej kultúry postupne rozširovala na internacionálnu základňu.

J. Bosák

SPYTOVALI STE SA

Neapol, 6. p. v Neapole alebo v Neapoli? — Pri skloňovaní zemepisného názvu *Neapol* pozorujeme v praxi isté kolísanie. V rozhlase sme napr. počuli tvary *do Neapole, v Neapoli.* Tvar *do Neapole* (2. p.) predpokladá ženský rod tohto názvu. Názov *Neapol* je však mužského rodu, a ako sa o tom môžeme presvedčiť v 6. zväzku Slovníka slovenského jazyka (SSJ), v 2. páde má dvojtvar *Neapola/Neapolu.* Iná je otázka, aký tvar má v 6. páde.

Názov *Neapol* je zdomácnená podoba talianskeho názvu *Napoli.* Ide teda o slovo cudzieho pôvodu. Pri všeobecných podstatných menách cudzieho pôvodu zakončených na spoluhlásky *-l, -r* sú v 6. páde jedn. č. isté osobitosti. Pozrime sa, ako je to pri zemepisných názvoch cudzieho pôvodu zakončených na *-l.*

Porovnaním príslušných zemepisných názvov uvedených v SSJ sme zistili, že sa skloňujú tak ako všeobecné názvy. Mená, ktoré majú pred koncovým *-l* samohlásku *e* (ktorá sa vo výslovnosti zachováva), dostávajú v 6. páde pádovú príponu *-i,* napr. *Brusel — v Bruseli, Kassel — v Kasseli, Mariazell — v Mariazelli, Izrael — v Izraeli, Neuchatel — v Neuchateli.* Keď samohláska *e* pri výslovnosti vypadáva alebo keď je iba súčasťou istého grafického znaku, vtedy je v lokáli koncovka *-e.* Napr. *Kitzbühel* (vysl. *Kicbül*) — *v Kitzbühele, Kiel* (vysl. *Kíl*) — *v Kiele.*

Názvy s koncovým *-l,* pred ktorým je spoluhláska, majú tiež lokálovú pádovú príponu *-i: Litomyšl — v Litomyšli, Popocatépetl — na Popocatépetli.*

Názvy zakončené na *-ál* majú pádovú príponu *-i* alebo *-e.* napr. *Bruntál — v Bruntáli, Nepál — v Nepále.*

Názvy, ktoré sú zakončené inakšie, t. j. majú pred koncovým *-l* inú samohlásku ako *e* alebo *á,* dostávajú v lokáli pádovú príponu *-e.* Napr. názvy zakončené na *-il/íl: Churchil — v Churchile, Níl — na Níle,* názvy, v ktorých druhú časť tvorí zložka *-ville* (vysl. *vil*), ako je *Brazzaville — v Brazzaville* (tu sa *e* vyslovuje), *Leopoldville — v Leopoldville* a i., názvy na *-al: Bajkal — pri Bajkale, Ural — na Urale, Montreal — v Montreale, Senegal — v Senegale,* názvy na *-ol: Bristol — v Bristole, Oriol — v Oriole,* ako aj názvy na *-ul/-úl* (písané aj *-ool*): *Kábul — v Kábule, Istambul — v Istambule, Liverpool — v Liverpoole, Soul — v Soule.*

Medzi slová so zakončením na *-ol* patria aj početné zemepisné názvy, pôvodne zložené slová, ktorých druhú časť tvorí *-pol,* resp. starogrécke *-polis* (vo význame „mesto"). Ide o mestá, ktoré v oblasti Stredomoria, Čierneho mora a na Balkáne založili starí Gréci. Mená s druhou zložkou *-polis* sa vyskytujú najmä v Amerike a sú novšieho pôvodu, napr. *Indianopolis, Minneapolis.* Sem patrí aj starý grécky názov Bratislavy v podobe *Istropolis* (porov. názov *Academia Istropolitana).*

Názvy na *-pol* v bulharčine a v iných jazykoch okrem ruštiny majú na konci tvrdé *l,* napr. *Sozopol, Achtopol, Neapol* (vlastne *Nové Mesto*), kým v ruštine majú mäkké *ľ,* napr. *Simferopoľ, Sevastopoľ, Stavropoľ.* V slovenčine sa však tieto ruské zemepisné názvy ustálili s tvrdým *l* na konci (pozri Zoznam vžitých slovenských názvov miest sveta. Kartografické informácie 4.

Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1974). Zemepisné názvy s tvrdým koncovým *-l*, ako to vyplýva aj z predchádzajúceho rozboru, sa budú skloňovať podľa vzoru dub. Napr. *Sozopol — v Sozopole, Sevastopol — v Sevastopole, Neapol — v Neapole, Nikopol — v Nikopole.* (Na náležitý tvar 6. p. zemepisného názvu *Neapol* upozornil v našom časopise už J. Jacko v poznámke *Neapol — v Neapole* — pozri Kultúra slova, 2, 1968, s. 286—287).

Ako vidieť, názov talianskeho mesta *Neapol* je v slovenčine mužského rodu; v 2. páde má dvojtvar *Neapola/Neapolu* a v 6. páde má tvar *v Neapole.* Podoby *z Neapole, v Neapoli* sú nespisovné.

K. Palkovič

Upiecť do zlata. — Čitateľka M. P. z Bratislavy: „V kuchárskych receptoch uverejňovaných v novinách a časopisoch som sa viac ráz stretla s výrazom *upiecť do zlatova.* Je to správne?"

Pochybnosť sa týka predložkového spojenia — príslovkového výrazu *do zlatova* a je úplne oprávnená. Správna podoba je *do zlata* (napr. *upiecť, upražiť, vypražiť niečo do zlata).* V spisovnej slovenčine máme osobitnú skupinu pomenovaní farieb a príbuzných vlastností s predložkami *do, na, za.* Napr. *do biela, do červena, do zelena, na bielo, na červeno, na čierno, na tmavo, za surova, za mokra atď.* Základom takéhoto výrazu je prídavné meno pomenúvajúce príslušnú základnú farbu alebo vlastnosť v tvare menného skloňovania. V spisovnej slovenčine nie je prídavné meno *zlatový,* preto nemôže byť základom príslovkového výrazu *do zlatova.* Príslovkový výraz takéhoto typu možno utvoriť iba od prídavného mena *zlatý,* príp. *zlatistý.* Na pomenovanie pekne upečeného jedla s odtieňom zlatej, zlatožltej farby možno teda použiť iba príslovkový výraz *do zlata, na zlato* alebo *do zlatista, na zlatisto.*

E. Smiešková

Drôtovňa — drôtovňový. — Z viacerých námetov Františka Váryho z Hlohovca vyberáme otázku, či prídavné meno od podstatného mena *drôtovňa* má podobu *drôtovenský,* alebo *drotárenský.*

Na otázku odpovedáme preto, že v jazykových príručkách sa nateraz neuvádza ani odvodzovací základ *drôtovňa,* ani jeho odvodeniny, ale najmä preto, že pri vzťahových prídavných menách súvisiacich s podstatnými menami utvorenými príponou *-ňa* pozorovať v praxi značné váhanie. Príčina môže byť v tom, že bežné príručky neposkytujú používateľovi spisovnej slovenčiny dostačujúcu oporu. V Slovníku slovenského jazyka sa totiž pri podstatných menách uvedeného typu príslušné vzťahové adjektíva spravidla neuvádzajú. V náhodne vybratom súbore podstatných mien — ide o substantíva *hovorňa, kotolňa, strojovňa, zborovňa, predajňa, výdajňa, spálňa, čajovňa, rysovňa, ubytovňa* — sme ani pri jednom podstatnom mene nenašli vzťahové prídavné meno. (Iba pri prevzatom a dnes už plne adaptovanom slove *dielňa* je uvedené adjektívum *dielenský.)* Lenže to neznačí, že od názvov miesta, medzi

ktoré patrí aj východiskové slovo, sa v spisovnej slovenčine prídavné mená netvoria. Od názvov miesta s príponami *-eň, -áreň/-iareň* sa vzťahové prídavné mená tvoria bežne. V skupine názvov voľne vybratých zo Slovníka slovenského jazyka — sú to názvy *jedáleň, horáreň, sušiareň, vodáreň, strojáreň, konzerváreň, tepláreň, kresliareň* — sa okrem názvu *kresliareň* pri každom podstatnom mene uvádza aj príslušné vzťahové prídavné meno utvorené príponou *-ský*.

Zaujímavé je, že okrem slovníkových príručiek ani v literatúre o tvorení slov niet dosť preukazných dokladov na prídavné mená utvorené od názvov miesta s príponou *-ňa*. J. Horecký v práci *Slovenská lexikológia 1* (Bratislava, SPN 1971) píše: „Meno miesta je základom v adjektívach ako *rajský, mestský, krajský, banský, kalvársky* a najmä *tlačiarenský, škrobárenský, strojárenský, učtárenský* a pod." (s. 174). Uvedené adjektíva sú utvorené príponou *-ský*, ktorá je pri menách miesta s príponou *-ňa* neproduktívna. V citovanej práci sa ďalej konštatuje, že „názvy miesta sú v slovotvornom základe prídavných mien ako *hrobový, izbový, domový, dolinový* (napr. *dolinový svet* — Nitra), *palácový, hradiskový, pareniskový* a pod." (s. 188). Ani tu síce niet dokladov na adjektíva utvorené z podstatných mien s príponou *-ňa*, ale sa aspoň ukazuje, že okrem prípony *-ský* sa pri tvorení vzťahových adjektív od názvov miesta používa ešte prípona *-ový*. Tá je vhodná aj na utvorenie prídavného mena od názvu *drôtovňa*. Už sme síce spomenuli, že Slovník slovenského jazyka pri takýchto podstatných menách vzťahové adjektíva spravidla neuvádza, ale v praxi sa jednotlivé príklady predsa len vyskytujú. Uvedieme aspoň jeden doklad na adjektívnu odvodeninu od slova *kúpeľňa: Kúpeľňové kachle a plynový ohrievač potrebujú komínový prieduch.* (Stavebnícky náučný slovník V/1, s. 406).

Prídavné mená od názvov miesta utvorených príponou *-ňa* nie sú celkom bežné, namiesto nich sa častejšie používa genitívny prívlastok. Zásadne ich však nemožno odmietnuť, a preto popri výrazoch typu *zariadenie drôtovne* pokladáme za spisovné aj vyjadrenie typu *drôtovňové zariadenie*.

Napokon treba ešte spomenúť, že s odvodzovacím základom *drôtovňa* nesúvisí ani podoba *drôtovenský*, ani podoba *drotárenský*. Pri prvej treba predpokladať odvodzovací základ *drôtoveň*, lenže ten v spisovnej reči nežije; prídavné meno *drotárenský* je pravidelne utvorené od potenciálneho podstatného mena *drotáreň*.

I. Masár

Ks

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 11, 1977, č. 1. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Hlavný redaktor PhDr. Ján Kačala, CSc. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Paráková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky vrátane do zahraničia a predplatné prijíma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, 884 19 Bratislava, Gottwaldovo nám. 6/VII. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Vytlačili TSNP, závod Ružomberok v januári 1977. Povolené výmerom SÚTI 7/11.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia, Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distributions rights are held by JOHN BENJAMINS. N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam, Netherlands.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1977

Cena Kčs 3.—